

УДК 37.032

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.104>

Кузьменко В. В.,*

orcid.org/0000-0002-5424-8234

Слюсаренко Н. В.,*

orcid.org/0000-0002-9215-5936

ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО КОНТЕНТУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРІЯ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

У статті проаналізовано, як використовувався телевізійний контент у процесі формування особистості в попередні історичні періоди та в умовах сьогодення. Наголошено, що телебачення вже стало невід'ємною складовою життєдіяльності кожної людини, а жителі України щодня витрачають на перегляд телепередач понад чотири години. Адже для них телебачення – це первинне джерело новин, інформації та розваг. Акцентовано, що вплив телевізійного контенту на глядача є очевидним, хоча може бути не лише позитивним, а й негативним.

Звернуто увагу, що в Україні впродовж другої половини ХХ століття накопичено неабиякий досвід використання телебачення в освітніх цілях. Представлено дані щодо шкільних дисциплін, з яких було створено навчальні телепередачі, їх тематики, календарно-тематичних планів демонстрування таких передач.

Наведено результати анкетування вчителів різного фаху (історія, правознавство, інформатика, фізика, трудове навчання, природознавство, безпека життєдіяльності, фізична культура) з теми «Ваше ставлення до телебачення». Педагоги, зокрема, рекомендують збільшити увагу керівництва держави до якості телебачення та підбору кадрів; увести цензуру; керівництву телеканалів критично ставитися до передач, які йдуть в ефір; розширити частку вітчизняного контенту (створити суспільний канал для дітей, пізнавальні канали, навчальні передачі, програми виховного спрямування); зменшити кількість реклами, політики; у новинах мінімізувати повтори та інформацію про прояви жорстокості; частіше демонструвати старі фільми, спортивні передачі, програми про історію України та видатних людей нашої держави.

Зроблено висновки, що використання телевізійного контенту в процесі формування особистості є доцільним, а набутий в Україні досвід створення та використання в школах навчальних телепередач потребує ретельного вивчення та відродження з урахуванням вимог та умов сьогодення.

Ключові слова: телебачення, телевізійний контент, формування особистості, навчальні телепередачі, телепрограми виховного спрямування.

Постановка проблеми. Телебачення впродовж останніх десятиліть стало невід'ємною складовою нашої життєдіяльності, займаючи у ній досить важливе місце. Сьогодні переважна більшість родин має у своїй оселі один або кілька телевізорів. А якщо телевізора немає, то є можливість за допомогою сучасних гаджетів скористатися інтернет-телебаченням.

Слід відзначити, що в останні роки телебачення поступово втрачає свою колишню популярність. Але поки що в Україні, як і в багатьох інших європейських державах, цей засіб масової інформації все ще користується значним попитом [13].

Так, за даними ресурсу «The Spectator Index» (Індекс глядачів) (2017 р.) стало відомо, скільки ж часу дивляться телевізор у різних країнах Європи. Ось ці відомості (в хвилинах): 1) Румунія (317); 2) Сербія (313); 3) Португалія (284); 4) Угорщина (282);

* © Кузьменко В. В.

* © Слюсаренко Н. В.

5) Греція (262); 6) Туреччина (261); 7) Польща (259); 8) Італія (244); 9) Україна і Росія (242); 10) Іспанія (225); 11) Франція (222); 12) Німеччина (221); 13) Великобританія (203); 14) Нідерланди (178); 15) Ірландія (175); 16) Швеція (140); 17) Норвегія (138) [15]. Як бачимо, у 2017 році Україна увійшла в ТОП-10 країн за рівнем перегляду телебачення, посівши в цьому рейтингу 9-е місце. Українці, як і росіяни, щодня проводять по 242 хвилини (більше 4-х годин) біля екранів своїх телевізорів.

Разом із цим, все більше людей довіряють таким засобам масової інформації, як: інтернет-сайти (27,5 %); соціальні мережі (23,5 %). А число людей, для яких основним джерелом інформації виступає телевізор, лише за один рік (з 2018 до 2019) зменшилось на 12 %. Але все ж таки дані 2019 року свідчать про те, що для більшості населення України (74 %) саме телебачення – «одне із ТОП-джерел інформації» [1].

Для багатьох громадян нашої країни телебачення – це первинне джерело новин, інформації та розваг, яке досить часто формує життєву позицію і думки людини, її цінності і форми поведінки. Воно має культурно збагатити і зблизити членів родини, сприяти їх солідарності з іншими сім'ями і з суспільством у цілому, створити можливості для підвищення рівня знань кожного члена сім'ї, сприяти моральному, духовному та інтелектуальному розвитку особистості [12, с. 75]. Однак сьогодні телевізійний контент для формування особистості використовується недостатньо.

Аналіз досліджень. Багато вчених розглядали можливості засобів масової інформації (зокрема, телебачення) щодо навчання і виховання молодого покоління (В. Кузьменко, Н. Мороз, Н. Слюсаренко), їх впливу на цільову аудиторію (О. Марковець, М. Недбальська), аналізували контент українських інтернет-телеканалів (С. Добрава, М. Соловійов), уподобання глядачів (М. Барнич, С. Петренко, А. Полтавцев) та ін., проте сьогодні ці проблеми потребують подальшого дослідження.

Мета статті – з'ясувати, як використовувався телевізійний контент у процесі формування особистості в попередні історичні періоди та визначити його можливості в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Вплив телевізійного контенту (сукупності усіх телевізійних програм) на глядача є очевидним. На жаль, досить часто такий вплив є не лише позитивним, а й негативним. Це надзвичайно важливо враховувати, виховуючи молоде покоління, адже його представники часом є нерозбірливими щодо перегляду телевізійних передач. Більш того, зазвичай молодь більше приваблює телевізійний контент сумнівної якості.

Разом із тим, свого часу в Україні накопичено неабиякий досвід використання телебачення в освітніх цілях. Відомо, що від 50-х років ХХ століття, коли бурхливо почали розвивалися засоби масової інформації, технічні засоби навчання (радіо, кіно та телебачення) стали невід'ємною складовою навчально-матеріальної бази закладів освіти.

З цього приводу в Законі «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959 р.) зазначалося, що для подальшого поліпшення викладання основ наук і виробничого навчання треба підвищити «рівень наочності навчання, широко використовуючи кіно, телебачення, радіо та інші науково-технічні засоби» [5, с. 7].

Після прийняття вищезгаданого Закону значно зросла увага освітян до використання в освітньому процесі технічних засобів (зокрема, телебачення), оскільки вони містять неабиякий навчально-виховний потенціал.

Відповідно у школах України досить швидко зростала кількість телевізорів (табл. 1).

Міністерство освіти УРСР зосереджувало основну увагу не на постачанні школам телевізорів, а на створенні навчального телебачення та організації прийому в закладах освіти навчальних телевізійних передач.

Таблиця 1

Забезпечення шкіл України телевізорами (початок 60-х рр. ХХ ст.)

Кількість	Міст і міських селищ				Сільської місцевості			
	Всього у школах		У середніх школах		Всього у школах		У середніх школах	
	Навчальні роки							
	1961-1962	1962-1963	1961-1962	1962-1963	1961-1962	1962-1963	1961-1962	1962-1963
Телевізорів	1439	2077	1155	1207	1322	1878	673	812

Джерела: [2; 3].

У ті роки керівництво навчальним телебаченням здійснювали Міністерство освіти УРСР та Держкомітет Ради Міністрів УРСР по телебаченню і радіомовленню. Ці управлінські структури у 1975 році розробили «Положення про навчальні телевізійні передачі для загальноосвітніх шкіл Української РСР» та прийняли рішення «Про організацію прийому навчальних телевізійних передач на уроках у школах Української РСР та поліпшення їх якості».

Виконання директив вищезгаданих нормативних документів зумовило значне зростання кількості навчальних телепередач, які відповідали чинним програмам закладів загальної середньої освіти, що підвищувало якість навчання здобувачів освіти.

Календарно-тематичні плани таких телепередач регулярно можна було знайти на сторінках інформаційних збірників Міністерства освіти УРСР (часом і на шпальтах газети «Радянська освіта»). Це були навчальні телепередачі з кількох шкільних дисциплін, як-от: історія, основи Радянської держави і права (№ 12 Збірника наказів та інструкцій Міністерства освіти, 1979 р.; № 14, 1980 р.); фізика (№ 14, 1979 р.; № 14, 1980 р.; №№ 1, 18, 1983 р.; №№ 1, 15, 24 1984 р., №№ 1, 16, 1986 р.; № 3, 1988 р.); російська мова та література (№№ 1, 17, 1983 р.; № 1, 1984 р.; № 1, 1985 р.; № 16, 1986 р.; № 1, 1988 р.); українська мова та література (№ 16, 1983 р.; № 16, 1986 р.); історія УРСР (№ 17, 1983 р.); історія СРСР та історія УРСР (№№ 15, 23, 1984 р.; № 16, 1986 р.); музика (№ 16, 1986 р.) та ін. [7].

Телепередачі зі шкільних дисциплін збагачували навчальний процес ілюстративним матеріалом, демонстраціями різних явищ та процесів, фрагментами кінофільмів тощо. Вони сприяли кращому засвоєнню здобувачами освіти навчального матеріалу та, як наслідок, не лише підвищували якість навчання, інтерес до нього, а й допомагали формувати в учнів наукову картину світу. Тим більше, що тематика навчальних телепередач вирізнялася неабияким розмаїттям.

Наведемо кілька прикладів телевізійних передач того періоду:

– фізика: «Механічні коливання та їх застосування», «Електромагнітні коливання», «Опори в колах змінного струму», «Незатухаючі електромагнітні коливання та їх застосування», «Звукові й ультразвукові коливання та їх застосування», «Фізичні основи радіозв'язку та радіолокації» – для 10 класу; «Взаємодія тіл. Маса тіла», «Сила тяжіння. Вага тіла» – для 6 класу; «Сили в природі» – для 8 класу [10];

– історія, основи Радянської держави і права: «У стародавньому Києві», «Початок революційної діяльності В. І. Леніна» – для 4 класу; «Конституція СРСР – Основний Закон нашого життя», «Захист Соціалістичної вітчизни – священний обов'язок громадян СРСР», «Право на працю», «Право на освіту в СРСР» – для 8 класу; «Ульянов на Україні» – для 9 класу; «Великий подвиг на Малій землі (по книзі товариша Л. І. Брежнєва «Малая земля»)», «Наша праця – Батьківщині (по книзі товариша Л. І. Брежнєва «Відродження»)» – для 10 класу [9];

– українська мова та література: «Розвиток мовлення. Письмовий відгук про книжку (Ю. О. Збанацький «Між добрими людьми»)» – для 6 класу;

«І. П. Котляревський «Енеїда», «Розвиток мовлення. Твір-опис місцевості (село Нові Петрівці)», «Розвиток мовлення. Матеріал для письмової роботи про екскурсію до літературного музею (літературно-меморіальний будинок-музей О. Корнійчука)» – для 8 класу; «Письменники – лауреати республіканської комсомольської премії ім. Миколи Островського», «І. Я. Франко «Я син народу, що вгору йде...» – для 9 класу; «П. Г. Тичина «Чуття єдиної родини», «Скарби Голосіївського лісу (М. Т. Рильський)», «В. М. Сосюра «Революцією народжений», «Ю. І. Яновський «Вершники», «Остап Вишня «Мисливські усмішки» – для 10 класу [14];

– музика: «Дитячі виконавські колективи. Хор Держтелерадіо УРСР», «Картини природи в музиці» – для 4 класу; «Народна пісня – джерело професійної музики», «Літературні джерела творчості і композиторів», «Музика і живопис», «Музика і кіно» – для 5 класу; «Радянська масова пісня», «Творчість В. С. Косенка», «Творчість С. П. Людкевича», «Тема героїзму і патріотизму у вітчизняній музиці» – для 6 класу; «Розвиток вітчизняної класичної музики. М. Глінка і Україна», «Розвиток вітчизняної класичної музики. Творчість М. Лисенка», «Творчість Я. М. Степового», «П. І. Чайковський і Україна», «Українські мотиви в творчості М. Римського-Корсакова», «М. Мусоргський і Україна» – для 7 класу [6].

Звісно представлена вище тематика навчальних телепередач не є вичерпною. Щороку з'являлися нові передачі та календарно-тематичні плани їх демонстрування. Про масштаби проведення такої роботи свідчить інформація, зібрана В. Кузьменком та представлена у таблицях 2, 3.

Таблиця 2

Аналіз календарно-тематичних планів телевізійних передач (1971–1985 рр.)

Рік видання збірника	№ Збірника наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР, в якому вміщено плани телепередач із наступних навчальних предметів					
	Історія України	Історія СРСР	Фізика	Українська мова та література	Російська мова та література	Музика
1971						
1972	1	1	1	1		
1973	5; 17		5; 17	5; 17	5; 17	
1974-1977						
1978		23**				
1979			14			
1980		14; 24	14		24	
1981			1			
1982	1; 17	17	1; 17			17
1983	17		1; 18	16	1; 17	
1984	15; 23	15; 23	1; 15-24		1	
1985		16*; 24*	16	1; 15; 24	1; 15	

Джерело: [7, с. 460].

* Історія СРСР та історія УРСР

** Історія, суспільствознавство, основи Радянської держави і права

Як видно з таблиці 2, навчальні телепередачі були створені не з усіх шкільних дисциплін. До того ж, бракувало таких передач для факультативних занять і виховних заходів. Ще одним недоліком є те, що тематика окремих телепередач з історії, російської мови та інших предметів була заідеологізована. Часом науково-методичний рівень передач не відповідав освітнім потребам унаслідок того, що до їх створення не завжди залучали методистів та висококваліфікованих учителів.

У другій половині 80-х років ХХ століття Міністерство освіти УРСР підвищило увагу щодо використання у школах телепередач. У збірниках наказів Міністерства

освіти, а також в газеті «Радянська освіта» продовжили друкувати календарно-тематичні плани таких передач (див. табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз календарно-тематичних планів телевізійних передач (1985–1991 рр.)

Рік видання збірника	№ Збірника наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР, в якому вміщено плани телепередач із наступних навчальних предметів						
	Історія України	Історія СРСР	Фізика	Українська мова та література	Російська мова та література	Музика	Інфор- матика
1985		16*; 24*	16	1; 15; 24	1; 15		
1986			1		1		
1987		1*; 17*	1; 16	1	1	1	1
1988	2; 17	2; 17	3		1; 17		
1989	2; 18	2	17		1; 15		
1990	1; 24	2; 16	2; 16	16	2; 16	16	16
1991	23		24		23		

Джерело: [7, с. 477].

* Історія СРСР та історія УРСР

У 1985–1991 роках зростає кількість дисциплін, з яких здобувачам освіти демонстрували телепередачі, та загальна кількість останніх. Зокрема, було розроблено телепередачі з інформатики. Здійснено поступовий перехід «від обов'язкового включення ідеологічних догм комуністичної партії в навчальні телепередачі» до створення їх на національній основі [7, с. 480].

У 1991–2000 роках у закладах загальної середньої освіти України розпочалася комп'ютеризація, але навчальне телебачення продовжувало свій розвиток, хоч і не значними темпами. Однак брак фінансування через усілякі проблеми, які тоді додала незалежна країна, поступово призвів до згортання процесів створення нового навчального телевізійного контенту.

Разом із тим, телебачення виконує не тільки розважальну, але й пізнавальну, і виховну роль, оскільки допомагає розширити кругозір, збагачує емоційний світ, сприяє морально-етичному розвитку особистості [12, с. 75].

Вплив телебачення на аудиторію пояснюють такими факторами: оперативність викладу інформації; ефект очевидності; виразність телевізійних образів; враження незаангажованості журналістів; ефект «відходу від реальності» [4].

Виділяють наступні види телепередач: інформаційна програма; публіцистична програма; пізнавально-розважальна програма; культурно-просвітницька програма; дитяча програма; спортивна програма; художні кінофільми; багатосерійні телефільми; розважальні програми; рекламні програми [11, с. 22–23].

Усі вони відіграють неабияку роль у формуванні особистості. Тим паче, що населення України (зокрема, молоде покоління), як уже зазначалося, проводить доволі багато часу біля екранів телевізорів. Про це варто замислитися і керівництву, і власникам найбільш популярних українських телевізійних каналів («1+1», «Інтер», «СТБ», «ТРК Україна», «Новий канал», «5-й канал», «ТЕТ» та ін.).

Тим більше, що проведене анкетування близько 100 вчителів різного фаху (історія, правознавство, інформатика, фізика, трудове навчання, природознавство, безпека життєдіяльності, фізична культура) з теми «Ваше ставлення до телебачення» засвідчило, що саме ці телеканали щодня привертають увагу більшості глядачів.

Анкетуванням було охоплено педагогів різного віку (від 24 до 71 року), які наприкінці 2020 року підвищували свою кваліфікацію в КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». Серед них близько 40 % чоловіків та 60 % жінок. Значну частку

представників чоловічої статті, які взяли участь у дослідженні, можна пояснити тим, що саме вони зазвичай викладають більшість вищезгаданих шкільних дисциплін.

Майже всі респонденти зазначили, що мають удома один або кілька телевізорів та переглядають їх кожного дня. Поміж телевізійних передач, які педагоги дивляться найчастіше, названо такі: новини, документальні фільми, науково-популярні програми, серіали та детективи, розважальні шоу, спортивні програми, мультфільми, передачі «Ранок з 1+1», «Стосується кожного», «Світ навиворіт», «Орел і решка», «Я соромлюсь свого тіла», «Зважені та щасливі», «Майстер-шеф», «Хата на тата», «Холостяк», «Холостячка».

На запитання анкети «Чи привертають Вашу увагу телевізійні серіали?» більшість представниць жіночої статті (понад 75 %) та кілька чоловіків (8 %) відповіли «так». Більш того разом із ними дивляться серіали їхні діти (12 %). Щодо того, які саме телесеріали педагоги та їхні діти дивилися останнім часом, відзначено і вітчизняні (42 %), і зарубіжні фільми (53 %). Серед вітчизняних телесеріалів названо такі: «Школа», «Свати», «Перші ластівки», «Кріпосна», «Папик», «СидОренки-СидорЕнки», «Слуга народу», «Спіймати Кайдаша», «За вікном», «Точка нуль», «Сказане весілля», «Жіночий лікар», «Жінка-лікар», «Пес», а поміж зарубіжних – «Вітер кохання», «Жінка», «Любов напрокат» (Туреччина), «Спартак», «Гра престолів», «4400», «Під куполом», «Во все тяжкие» (США), «Шерлок» (Велика Британія), «Вікінги», «Мажор», «Вороніни» (Росія).

Щодо того, як шкільні вчителі оцінюють виховний потенціал сучасного телебачення, лише дехто відповів, що цей вплив є позитивним (9 %). Більшість вважає його негативним (24 %) або відсутнім (65 %). Окремі респонденти відчувають утруднення при відповіді на це запитання (2 %).

До телевізійних програм, які допомагають дітям навчатися, віднесено дистанційні уроки, а також телевізійні мандрівки, навчальні програми, пізнавальні мультфільми, передачу «Корисні підказки». А телепередачами, що позитивно впливають на виховання молодого покоління, названо ті, які базуються на загальнолюдських цінностях, а також науково-дослідницькі, науково-популярні (про тварин та виживання людини в дикій природі), історичні, документальні, розвивальні, спортивні, українські мультфільми, казки. Негативний вплив на виховання молоді, на думку респондентів, здійснюють такі телевізійні передачі, як-от: політичні програми; фільми жахів; бойовики, ток-шоу; розважальні проєкти, побудовані на суперництві учасників (зокрема, «Хто зверху?»); програми, в яких пропагуються секс без кохання, наркотики, насилля, жорстокість, булінг; окремі новини та реклама.

Важливо, що у відповідях на запитання анкети педагоги надали рекомендації щодо того, як можна покращити телевізійний контент, а саме: збільшити увагу керівництва держави до якості телебачення та підбору кадрів; увести цензуру; керівництву телеканалів критично ставитися до передач, які йдуть в ефір; розширити частку вітчизняного контенту (зокрема, шляхом створення суспільного каналу для дітей, пізнавальних каналів, навчальних передач, програм виховного спрямування на національних засадах); зменшити кількість реклами, політики; у новинах мінімізувати повтори та інформацію про прояви жорстокості; частіше демонструвати старі фільми, спортивні передачі, програми про історію України та видатних людей нашої держави.

Висновки. Таким чином, здійснене дослідження дозволяє зробити висновки, що використання телевізійного контенту в процесі формування особистості є доцільним. У попередні історичні періоди накопичено неабиякий досвід використання навчальних телепередач у школах України. Нині, в умовах пандемії COVID-19, навчальне телебачення почали відроджувати і широко використовувати його нашвидкоруч створений контент для он-лайн освіти учнів усіх вікових груп з багатьох шкільних дисциплін. Маємо констатувати, що вже проведена колосальна робота, але

накопичений досвід не завжди є позитивним, хоча й допомагає якось вирішувати проблеми та не зупиняти навчальний процес в закладах загальної середньої освіти під час тривалого карантину або локдауну.

Наперед не знаємо, які виклики ще можуть виникнути в нашому суспільстві найближчим часом. Але відомо, що десятиліттями в Україні за сприяння Міністерства освіти накопичувався досвід створення та використання в школах навчальних телепередач. Уважаємо, що цей досвід заслуговує на увагу, потребує ретельного вивчення в подальших наукових розвідках та відродження з урахуванням вимог та умов сьогодення.

Список використаних джерел:

1. 74% українців отримують інформацію з ТВ, четверть – з соціальних мереж. URL : <http://news.bigmir.net/ukraine/1896258-74-ukraincev-poluchajut-informaciju-iz-TV--chetvert---iz-socsetej>
2. Додаткова розробка звітів початкових, восьмирічних і середніх шкіл на початок 1961/62 навч. року. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 3346. 99 арк.
3. Додаткова розробка звітів початкових, восьмирічних і середніх шкіл на початок 1962/63 навч. року. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 3726. 59 арк.
4. Дьякова Е. Г., Трахтенберг А. Д. Массовая коммуникация и проблема конструирования реальности: анализ основных теоретических подходов. Екатеринбург : УрВ РАН, 1999. 126 с.
5. Закон Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. 1959. № 8. С. 7.
6. Календарно-тематичні плани, анотації та методичні поради до телевізійних передач з української мови та літератури, російської мови та літератури, історії СРСР та історії УРСР, фізики, музики на перше півріччя 1986/87 навчального року. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. 1986. № 16. С. 16–27.
7. Кузьменко В. В. Формування наукової картини світу учнів: від витоків до сьогодення: монографія. Третє видання, перероблене і доповнене. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2020. 679 с.
8. Матеріали Міносвіти про використання технічних засобів навчання в загальноосвітніх школах Української РСР. 1965–1967 рр. ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 13. Спр. 1676. 207 арк.
9. Навчальні телевізійні передачі з історії, основ Радянської держави і права для учнів загальноосвітніх шкіл на 1980/81 навчальний рік. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. 1980. № 14. С. 11–19.
10. Навчальні телевізійні передачі з фізики для учнів загальноосвітніх шкіл на перше півріччя 1980/81 навчального року. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. 1980. № 14. С. 3–10.
11. Організація телевізійного виробництва : конспект лекцій : навч. посіб. для студ. спеціальності 6.050803 Акустотехніка / В. С. Лазебний, В. М. Бакіко, О. О. Омелянець. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 162 с. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/23649/1/OTV.PDF>
12. Слюсаренко Н., Мороз Н. Телебачення як засіб формування моральної особистості. Молодь і ринок. 2005. № 3 (13). С. 74–78.
13. Слюсаренко Н. В. Воспитательный потенциал телевидения. *Scientific Collection «InterConf»* (35): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Experimental and Theoretical Research in Modern Science» (November 16–18, 2020). Kishinev, Moldova: Giperion Editura, 2020. P. 211–215.
14. Тематичний план та анотації навчальних телевізійних передач з української мови та літератури на перше півріччя 1983/84 навчального року. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР. 1983. № 16. С. 23–32.
15. Украина вошла в топ-10 стран Европы по уровню просмотра ТВ. URL : <https://racurs.ua/n129542-konservatory-uvelichili-otryv-ot-leyboristov-nakanune-vyborov-v-velikobritanii.html>

Reference:

1. 74% ukrainceiv poluchaiut informatciu iz TV, chetvert – iz sotcsetei [74% of Ukrainians receive information from TV, a quarter from social networks]. Retrieved from <http://news.bigmir.net/ukraine/1896258-74--ukrainceiv-poluchajut-informaciju-iz-TV--chetvert---iz-socsetej> [in Russian].
2. Dodatkova rozrobka zvitiv pochatkovykh, vosmyrichnykh i serednikh shkil na pochatok 1961/62 navch. roku [Additional development of reports for primary, eight-year and secondary schools at the beginning of the 1961/62 school year]. Fund 3346. 1961-1962. Inventory 15. File. 166. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (TsDAVO of Ukraine), Kyiv [in Ukrainian].
3. Dodatkova rozrobka zvitiv pochatkovykh, vosmyrichnykh i serednikh shkil na pochatok 1962/63 navch. roku [Additional development of reports for primary, eight-year and secondary schools at the beginning of the 1962/63 school year]. Fund 3726. 1962-1963. Inventory 15. File. 166. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (TsDAVO of Ukraine), Kyiv [in Ukrainian].
4. Diakova, E. G., & Trakhtenberg, A. D. (1999). *Massovaia komunikatsiia i problema konstruirovaniia realnosti: analiz osnovnykh teoreticheskikh podkhodov* [Mass communication and the problem of constructing reality: analysis of the main theoretical approaches]. Ekaterinburg: UrV RAN [in Russian].
5. Law on Strengthening the Connection of School with Life and on Further Development of the Public Education System in the Ukrainian SSR, № 8 (1959). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, p. 7 [in Ukrainian].
6. Calendar-thematic plans, annotations and methodical tips to television programs on the Ukrainian language and literature, the Russian language and literature, the history of the Union of SSR and history of the Ukrainian SSR, physics, music for the first half of the 1986/87 academic year, № 16 (1986). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, pp. 16–27 [in Ukrainian].
7. Kuzmenko, V. V. (2020). *Formuvannia naukovoï kartyny svitu uchniv: vid vytokiv do sohodennia: monohrafiia* [Formation of the pupils' scientific picture of the world: from the origins to the present: a monograph]. Kherson: KVNZ "Khersonska akademiia neperervnoi osvity" [in Ukrainian].
8. Materialy Minosvity pro vykorystannia tekhnichnykh zasobiv navchannia v zahalnoosvitnikh shkolakh Ukrainskoi RSR [Materials of the Ministry of Education on the use of technical teaching aids in secondary schools of the Ukrainian SSR]. Fund 1676. 1965-1967. Inventory 13. File. 2. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (TsDAVO of Ukraine), Kyiv [in Ukrainian].
9. Educational television programs on the history, foundations of the Soviet state and law for secondary school pupils for the 1980/81 school year, № 14 (1980). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, pp. 11–19 [in Ukrainian].
10. Educational television programs on physics for secondary school pupils for the first half of the 1980/81 school year, № 14 (1980). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, pp. 3–10 [in Ukrainian].
11. Lazebnyi, V. S., Bakiko, V. M., & Omelianets, O. O. (2018). *Orhanizaiia televiziinoho vyrobnytstva: konspekt lektsii: navch. posib. dlia stud. spetsialnosti 6.050803 Akustotekhnika* [Organization of television production: lecture notes: a textbook for students majoring in 6.050803 Acoustical Engineering]. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho. Retrieved from <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/23649/1/OTV.PDF> [in Ukrainian].
12. Slyusarenko, N., & Moroz, N. (2005). Telebachennia yak zasib formuvannia moralnoi osobystosti [Television as a means of forming a moral personality]. *Molod i rynok*, 3 (13), 74–78 [in Ukrainian].
13. Slyusarenko, N. (2020). Vospitatelnyi potentsial teledideniia [Educational potential of television], *Experimental and Theoretical Research in Modern Science: Scientific Collection "InterConf"* (35), the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. Kishinev [in Russian].
14. Thematic plan and annotations of educational television programs on the Ukrainian language and literature for the first half of the 1983/84 academic year, № 16 (1983). *Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, pp. 23–32 [in Ukrainian].
15. Ukraina voshla v top–10 stran Evropy po urovniu prosmotra TV [Ukraine has entered the top 10 European countries in terms of Television viewing]. Retrieved from <https://racurs.ua/n129542-konservatory-uvelichili-otryv-ot-leyboristov-nakanune-vyborov-v-velikobritanii.html> [in Russian].

Kuzmenko V. V.,
 orcid.org/0000-0002-5424-8234

Slyusarenko N. V.,
 orcid.org/0000-0002-9215-5936

USE OF TELEVISION CONTENT IN THE PROCESS OF PERSONALITY FORMATION: HISTORY AND CURRENT REALITIES

The article analyses how television content was used in the process of personality formation in previous historical periods and how it is used in today's conditions. It is emphasised that television has already become an integral part of everyone's life, and Ukrainians spend more than four hours a day watching TV. After all, television is the primary source of news, information and entertainment for them. It is highlighted that the impact of television content on the viewer is obvious, although it can be not only positive but also negative.

It is noted that it has been accumulated considerable experience of the use of television for educational purposes in Ukraine during the second half of the twentieth century. The data concerning school disciplines of which educational TV programs were created, their subjects, calendar-thematic plans for demonstration of such programs, have been represented in the article.

The results of the teachers' survey of different majors (history, law, computer science, physics, handicraft, science, health and safety and physical culture) on the topic "Your attitude to television" have been presented.

Teachers, in particular, recommend increasing the attention of the state leadership to the quality of television and recruitment; introduce censorship; the management of TV channels to be critical of the programs that go on the air; expand the share of domestic content (create a social channel for children, cognitive channels, educational and pedagogic TV programs); reduce the amount of advertising and politics; minimise repetitions and information about cruelty in the news; more often show old movies, sports programs, programs about the history of Ukraine and prominent people of this country.

It is concluded that the use of television content in the process of personality formation is appropriate, and the experience gained in Ukraine of creating and using educational TV programs in schools requires careful study and revival, taking into account the requirements and today's conditions.

Key words: television, television content, personality formation, educational TV programs, pedagogic TV programs.

Дата надходження статті: 09.10.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Ляшкевич А. І.

УДК 37.034:27

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.102>

Тхоржевська Т. Д.,
 orcid.org/0000-0003-2708-2600

ПРОБЛЕМА ТВОРЕННЯ ІДЕАЛУ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається питання формування ідеалу виховання в історичній ретроспективі. Автор статті аналізує, чи варто говорити про універсальний ідеал виховання, що сприяє дотриманню загальнолюдської культури задля миру і формування відповідального громадянина. Ставиться питання, чи існує загальний ідеал, який міг би задовольнити всі верстви населення і бути покладеним в основу загального суспільного виховного ідеалу, чи варто включати в поняття загальнодержавного виховного ідеалу релігійну компоненту.

* © Тхоржевська Т. Д.